

Foto: Länsstyrelsen

Fakta 2022:18

Länsstyrelsen
Stockholm

Vägledning för kommunens hantering av biotopskyddade miljöer i samband med detaljplanering

Denna vägledning är tänkt att ge kommunerna råd och stöd vid hanteringen av generellt biotopskyddade miljöer i samband med detaljplanering. Vägledningen innehåller även Länsstyrelsen Stockholms tolkning av nuvarande praxis.

Generellt biotopskydd

Regeringen har sedan 1 januari 1994 beslutat att sju olika typer av små mark- eller vattenområden, så kallade biotoper, är så värdefulla livsmiljöer, och därmed värdefulla för den biologiska mångfalden, att dessa biotoper ska ha ett generellt skydd över hela landet. Det betyder att dessa biotoper per automatik är skyddade och därmed inte får skadas. I bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. definieras hur biotoperna ska se ut för att vara skyddade.

Biotoper som skyddas av det generella biotopskyddet är:

- alléer,
- källor med omgivande våtmark i jordbruksmark,
- odlingsrösen i jordbruksmark,
- pilevallar,
- småvatten och våtmarker i jordbruksmark,
- stenmurar i jordbruksmark,
- åkerholmar.

Med jordbruksmark menas här mark som används som åkermark, äng, naturbetesmark eller kultiverad betesmark, oavsett om fastigheten är taxerad som jordbruksenhet eller inte. Det kan även vara mark som ligger i träda.

Grön infrastruktur och ekosystemtjänster

De sju utpekade biotoperna utgör livsmiljöer och spridningsvägar för insekter och andra djur, det vi kallar för grön infrastruktur. Ett odlingslandskap med god tillgång på små biotoper ger ofta en hög biologisk mångfald. Det finns då också goda förutsättningar för landskapet att producera de ekosystemtjänster som samhället är beroende av. Exempelvis kan livsmedelsproduktionen vara beroende av att insekter utför pollinering och naturlig skadedjursbekämpning. Flera av de utpekade biotoperna binder också in kol vilket minskar den negativa påverkan från klimatförändringen.

Vad innebär skyddet?

Enligt 7 kap. 11 § miljöbalken (1998:808) får verksamheter eller åtgärder inte vidtas inom ett biotopskyddsområde om det finns en risk för skada på naturmiljön, det vill säga skada de biologiska och andra förutsättningar som är nödvändiga för att bibehålla en biotops funktion för växt- och djurarter. Bestämmelsens försiktighetsprincip innebär att redan vid en risk för skada är en verksamhet eller åtgärd förbjuden.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen medge dispens i det enskilda fallet. En förutsättning för att Länsstyrelsen ska kunna medge dispens är bland annat att miljöbalkens hänsynsregler, exempelvis val av plats, har beaktats. Detta innebär att om det finns möjlighet att förlägga en väg eller uppföra byggnader på sådant sätt att risk för skada på biotopen undviks, kan inte dispens medges.

När miljöbalkens hänsynsbestämmelser med bland annat val av lokalisering är tillgodosedda, och särskilda skäl för dispens finns, så får Länsstyrelsen bevilja dispens. Det som då ska avgöra om dispens faktiskt ska medges är till sist om intresset av den sökta åtgärden är större än intresset av att skydda de naturvärden som riskerar att gå förlorade eller skadas.

När skyddet upphör

När de generellt skyddade biotoper som enligt definitionen ska vara belägna i jordbruksmark, helt omges av mark som omfattas av skogsvårdslagens bestämmelser, eller annan lagstiftning som innebär att marken faktiskt inte längre används som jordbruksmark, upphör skyddet att gälla. Biotopen bör dock så långt som möjligt bevaras då den fortfarande fyller en viktig funktion i landskapet för många fridlysta arter.

Observera att trots att en lagakraftvunnen detaljplan anger annan markanvändning än jordbruksmark, så är det först när den faktiska användningen ändras som skyddet för angränsande biotop upphör.

Vägledande domar om biotopskydd och detaljplanläggning

Det finns ett flertal domar¹ från Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) som ger vägledning hur generellt biotopskydd bör hanteras i samband med detaljplanering. I flera fall har domstolen upphävt redan antagna detaljplaner med skälet att kommunen inte har hanterat frågan om det generella biotopskyddet rätt, och att planen då bedömts strida mot 2 kap. 5 § plan- och bygglagen (2010:900). Domstolens skäl för upphävande av antagna detaljplaner var följande:

- Det saknades utredning om hur det generella biotopskyddet hade beaktats i planarbetet.
- Kommunen hade inte visat varför detaljplanen inte skulle kunna genomföras utan att generellt biotopskyddade objekt (naturmiljöer) skadas.
- Godtagbara alternativa lösningar än att skada biotopen (naturmiljöer) hade inte presenterats.
- Det saknades underlag för att bedöma det generella biotopskyddade objektets naturvärden.
- Yttrandet var för översiktligt för bedömning av biotopens (naturmiljöns) värde.
- Kommunen hade inte gjort det sannolikt att en dispens skulle kunna fås. Planen kan då inte fungera självständigt. Eftersom domstolen bedömde att det fanns en risk att någon verklig prövning av dispens från generellt biotopskydd inte skulle komma till stånd, upphävdes detaljplanen.

1 MÖD P 2285-17 den 17 oktober 2017, MÖD M 11539-17 den 21 juni 2018 och MÖD P 6691-18 den 6 februari 2020.

Råd utifrån praxis

Med hänsyn till MÖDs domar anser Länsstyrelsen att det finns skäl för kommunen att vidta följande i samband med detaljplanering:

1. Fältinventera (enligt Svensk Standard, med tillägg generellt biotopskydd) vilka biotopskyddade objekt som förekommer i berört område.
2. I planbeskrivningen utifrån inventeringar och känd kunskap beskriva naturvärdena i de olika skyddade biotoperna i berört område.
3. Bedöma samt tydliggöra i planbeskrivningen vilka biotopskyddsobjekt som sannolikt inte kommer att skadas i samband med att detaljplanen genomförs.
4. Utred och redovisa alternativa utformningar av detaljplanen i de delar där det finns risk för att naturmiljöer som omfattas av generellt biotopskydd skadas.
5. Säkerställa att hänsyn till biotopskyddsobjekt tas tidigt i detaljplaneringen för att på så sätt helt undvika risk skada alternativt minimera risk för skadan på biotoper (naturmiljöer).
6. När det inte är möjligt att undvika risk för skada, utreda förslag till hur skada på naturmiljöer som omfattas av generellt biotopskydd kan kompenseras.
7. Tänk på att alléer behöver en skyddszon för att undvika att de skadas genom påverkan på rotsystemet från exempelvis körning med tunga maskiner samt schakt i närhet av rotzon.
8. Överväg planbestämmelser som skyddar de biotoper vars skydd upphör då markanvändningen inte längre är jordbruksmark. Sådana typer av biotoper är diken, åkerholmar och våtmarker.
9. Upplys gärna på plankartan att biotopskyddet just för alléer kvarstår även efter planläggning och ändrad markanvändning, samt när gamla alléer ersätts med nyplanterade alléer, som fortsatt omfattas av skyddet.
10. Tänk också på att ansöka om dispens från generellt biotopskydd i god tid, förslagsvis efter plansamrådet men innan granskningskedet.

Att tänka på vid ansökan om dispens från generellt biotopskyddet:

- Det krävs särskilda skäl för att Länsstyrelsen ska kunna medge dispens från skyddet. Enligt praxis ska dispens medges restriktivt. Enbart det faktum att biotopen hamnar inom detaljplanlagt område har enligt praxis inte ansetts utgöra ett särskilt skäl för dispens från skyddet.
- Som regel ställer Länsstyrelsen villkor om kompensationsåtgärder, till exempel i form av flyttning av biotopen eller nyplantering av träd, vid en eventuell beviljad dispens.
- Det krävs ingen dispens för att ändra markanvändningen så länge som åtgärderna inte innebär en direkt skada på det biotopskyddade området.
- Alternativa lösningar, som inte skadar biotopskyddsobjektet, ska utredas och uteslutas innan dispens från skyddet kan sökas och eventuellt medges.
- Skicka med en naturvärdesbeskrivning och bedömning av berörd biotop (naturmiljö).
- Beskriv de särskilda skäl som åberopas noga, samt beskriv vilka konsekvenser det blir för exploateringen om dispens inte medges.

Foto: Mostphotos.com

Läs mer:

[Läs mer om biotopskydd och hitta ansökningsblankett/e-tjänst](#)

Förordning (1998: 1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

[Biotopskydd, handbok och beskrivningar på sju typer av biotoper,](#)
Naturvårdsverket (www.naturvardsverket.se)

Länsstyrelsen i Stockholms län
Enheten för natur- och viltärenden
Tfn: 010-223 10 00 (vxl)
www.lansstyrelsen.se/stockholm
ISBN: 978-91-7937-197-5